

ZBYSZKO MELOSİK

ORCID 0000-0002-7802-3152

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

KRADZIEŻ DLA PRZYJEMNOŚCI: „SHOPLIFTING” I „JOYRIDING”

ABSTRACT. Melosik Zbyszko, *Kradzież dla przyjemności: „shoplifting” i „joyriding”* [Theft for Pleasure: “Shoplifting” and “Joyriding”]. *Studia Edukacyjne* nr 59, 2020, Poznań 2020, pp. 31-48. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2020.59.3

The article analyses two kinds of theft for pleasure: shoplifting and joyriding. Both are connected with stealing which is not aimed at getting money or fulfilment of real-life needs. The origin of both can be found in orientation, especially of young people, towards risky behavior, excitement and achieving status as well as visibility in the peer group. Shoplifting is more typical of women, who steal items like cosmetics or underwear for personal use. During joyriding, young men from lower classes want to express their masculinity. They steal cars to ride without any specific aim and ultimately destroy the vehicles. These phenomena are considered against the background of changes in contemporary culture and especially the content disseminated by mass media.

Key words: theft, shoplifting, joyriding, pleasure

Zjawisko kradzieży kojarzy się nam bez wątpienia – na poziomie zdrowego rozsądku – przede wszystkim z dążeniem do uzyskania bądź środków finansowych, bądź zasobów/produktów niezbędnych do życia. Artykuł mój poświęcony jest kradzieży dla przyjemności, przy czym owa przyjemność przyjmuje tutaj dwie formy. Pierwsza to przyjemność związana z samym aktem kradzenia, druga – przyjemność osobistego wykorzystania skradzionych produktów/przedmiotów.

Badacze analizujący kradzież dla przyjemności odwołują się do idei hedonizmu i myśli Jeremy’ego Benthama. Podejście hedonistyczne zakłada, że dla większości ludzi głównym celem życia jest uzyskanie przyjemności. I temu właśnie celowi podporządkowują swoje działania. Niekiedy są przy tym tak zdeterminowani, że przekraczają w nich zasady społeczne i prawo.

Zwykle jednak u źródeł ich decyzji leży „hedonistyczna kalkulacja”, której istotą jest konfrontacja dążenia do przyjemności z racjonalną oceną kosztów, poniesionych w przypadku wykorzystania niedozwolonych metod czy środków. Złamanie bowiem prawa, także dla uzyskania przyjemności, przynosi bardzo nieprzyjemne konsekwencje, z możliwością kary więzienia włącznie¹. A jednak ludzie decydują się na łamanie prawa – także wyłącznie w celu uzyskania przyjemności. W kryminologii wyróżnia się nawet kategorię „przestępstw dla przyjemności”².

Albert Cohen twierdzi nawet, moim zdaniem przesadnie, że – jak ujmują to Anthony Walsh i Craig Hemmens – „większość zachowań kryminalnych osób pochodzących z niższych klas społecznych (...) stanowi wyraz (...) hedonizmu”, uzyskania „natychmiastowej gratyfikacji, bez analizy trwających dłuższy czas konsekwencji”³.

W moim tekście podejmę próbę analizy dwóch typów działań przestępczych, których istotą jest uzyskanie przyjemności. Pierwszy z nich to „shoplifting” – kradzieże sklepowe dla przyjemności, drugi to „joyriding” – jeżdżenie dla przyjemności skradzionym wcześniej samochodem. Wybrałem przy tym takie kategorie przestępstw dla przyjemności, z których jedna jest typowa dla dziewcząt/kobiet, a druga dla chłopców/mężczyzn.

Kradzieże sklepowe, jak wskazują statystyki, są zjawiskiem bardzo powszechnym i o długich tradycjach. Uwagę opinii publicznej zwróciły one w XIX wieku, kiedy to kobiety z wyższych klas zostały złapane na kradzieży w sklepach, co wzbudzało wówczas powszechną sensację⁴. Nie będę tutaj szczegółowo rekonstruował historii tego zjawiska, ale podam tylko kilka przykładów z końca XIX i początku XX wieku. Uważa się, że kradzieże sklepowe były w tamtym okresie konsekwencją uzyskania przez kobiety niezależności w samodzielnym poruszaniu się po nowo powstałych przestrzeniach sklepowych, w których wystawiano na sprzedaż atrakcyjne przedmioty⁵. W literaturze podaje się przykład kobiety, którą aresztowano w wigilię 1877 roku w dzielnicy Brooklyn w Nowym Jorku. Okazało się, że skradła w różnych sklepach sześć par rękawiczek, trzy jedwabne chusty, dwie butelki wody kołońskiej, dwie bransoletki i jedną cygarniczkę⁶.

¹ A. Walsh, C. Hemmens, *Introduction to Criminology: A Text/Reader*, Los Angeles 2008, s. 77.

² M. Albert, *Realizing Hope: Life Beyond Capitalism*, Black Point, 2006, s. 127.

³ Por. A. Walsh, C. Hemmens, *Introduction to Criminology*, s. 114.

⁴ *Encyclopedia of Behavioral Neuroscience*, red. G. Koob, M. Le Moal, R. Thompson, London 2010, s. 118.

⁵ I. Semilić, *Female Criminality, Class, and Deviance During the Rise of the Twentieth Century Department Store*, LSE Law Review, 2016, adres internetowy: http://eprints.lse.ac.uk/88092/1/Selimi%C4%87_2016.pdf, s. 5.

⁶ K. Segrave, *Shoplifting: A Social History*, Jefferson 2001, s. 7.

W przypadku kobiet z niskich klas społecznych kradzieże sklepowe wynikały z dążenia do posiadania rzeczy, na które nie mogły sobie pozwolić, z uwagi na brak środków finansowych⁷. Kobiety z tych klas, podobnie jak też pracujące w „nowych zawodach” (np. sekretarki), pragnęły wówczas posiadać tożsamość „nowoczesnej kobiety”, której integralnym elementem był atrakcyjny strój. Bycie modnie ubraną stanowiło także atrybut i ekspresję niezależności. Kiedy nie mogły sobie pozwolić na nowe stroje, to po prostu próbowały je ukraść⁸.

Ina Semilić pokazuje w niezwykle interesujący sposób zjawisko kradzieży sklepowych dokonywanych w tamtym okresie przez kobiety dobrze sytuowane, których stan finansów pozwalał na zakup kradzionych produktów; wśród niektórych z nich wystąpiło nawet „szaleństwo kradzieży”, nazywane kleptomanią. Kleptomanię postrzegano w kontekście „impulsu nie do pohamowania”, a zwykle jako wyraz podporządkowania się kobiety jej fizjologii⁹. Często, w przypadku sądowej obrony kobiet z wyższych sfer, które dokonały kradzieży sklepowej, eksponowano ich „niestabilność” umysłową i emocjonalną oraz typową dla kobiet „nieodpowiedzialność”, jak również brak równowagi hormonalnej¹⁰.

Również Kerry Segrave podaje, że pod koniec XIX wieku uważano w Ameryce, że kobieta z wyższych sfer, która dokonała kradzieży w sklepie jest „prawnie i moralnie niewinna”, ponieważ jej zachowanie było „kompulsywne” i nieodłącznie związane z cechami jej płci, w szczególności uwarunkowaną biologicznie niestabilnością emocjonalną¹¹. Były one traktowane jako ofiary swojej kobiecości. Co ciekawe, kobiety z niskich klas popełniające kradzieże sklepowe postrzegano jako typowe kryminalistki i w sądach były traktowane jak mężczyźni. Nie łączono ich przestępstwa z cechami kobiecości¹². Kerry Segrave podaje, że pod koniec XIX wieku kobiety z niskich klas skazywano za kradzieże sklepowe na lata więzienia, co było to nie do pomyślenia w odniesieniu do kobiet z wyższych sfer¹³.

Zdaniem Iny Semilić, w przypadku kobiet z wyższych klas kradzieże sklepowe mogły stanowić w okresie przełomu dekad XIX i XX ekspresję ich frustracji z powodu finansowego uzależnienia od męża, roli „bezczynej pani domu” i dążenia do tożsamościowego „zdefiniowania się”¹⁴. Obliczano przy

⁷ I. Semilić, *Female Criminality, Class*, s. 8.

⁸ Tamże, s. 13.

⁹ Tamże, s. 2, 16.

¹⁰ Tamże, s. 19, 25.

¹¹ K. Segrave, *Shoplifting*, s. 18, 25.

¹² I. Semilić, *Female Criminality, Class*, s. 20, 21.

¹³ K. Segrave, *Shoplifting*.

¹⁴ I. Semilić, *Female Criminality, Class*, s. 8.

tym, że tylko jedna kobieta na dziewięć, które dokonały kradzieży sklepowej pod koniec XIX wieku, była zawodową złodziejką¹⁵. Również obecnie tylko część kobiet angażujących się w kradzieże sklepowe to profesjonalistki, które postrzegają je jako źródło dochodu i wręcz zawód wymagający kompetencji zarówno technicznych, jak i mentalnych¹⁶.

W odróżnieniu od profesjonalnych złodziejek dokonujących kradzieży sklepowych dla utrzymania się, amatorki kradną dla „samiych siebie”, dla przyjemności posiadania lub „pokazania się”. Czasami wchodzi do sklepu i nie mają żadnej intencji, aby cokolwiek ukraść, ale potem czynią to pod wpływem impulsu (niekiedy taki proceder jest definiowany wręcz jako „kradzież przedmiotów ze sklepu bez istotnego czynnika motywującego”¹⁷).

Obecnie zjawisko kradzieży sklepowych przybrało ogromne rozmiary, narażając firmy i właścicieli sklepów na bardzo duże straty. I chociaż w liczbach bezwzględnych więcej przestępstw tego typu popełniają mężczyźni, to uwagę zwraca fakt, iż duża część przestępczości kobiet odnosi się właśnie do kradzieży w sklepach¹⁸, jakkolwiek posiadane dane są w tym zakresie fragmentaryczne. Oto kradzieże, w tym także sklepowe oraz oszustwa finansowe, stanowią w USA około 20% przyczyn aresztowań kobiet i tylko 7% aresztowań mężczyzn¹⁹. Z kolei, w australijskim stanie Victoria w latach 2008-2009 najczęstszą przyczyną zatrzymań kobiet były właśnie kradzieże sklepowe (1927 przypadków, co stanowiło 37,2% wszystkich aresztowań; w latach 1995-1996 było to 44,7%), a w przypadku mężczyzn – różne formy napadu/napaści (6561 przypadków)²⁰. Aż 38% wszystkich aktów oskarżenia skierowanych przeciwko kobietom w Anglii i Walii w 2017 roku odniosło się do kradzieży sklepowych (w przypadku mężczyzn – 17%)²¹. W Austrii w roku 2010 kobiety były sprawczyniami 41% wszystkich przypadków kradzieży sklepowej, a tylko 21% wszelkiego rodzaju popełnionych przestępstw²². Podkreśla się przy tym, że im bardziej poważne przestępstwo, tym większy procentowy udział mężczyzn, a przestępstwa kobiet związane są często z pełnionymi przez nie

¹⁵ Tamże, s. 11.

¹⁶ G.A. Caputo, A. King, *Shoplifting: Work, Agency, and Gender*, *Feminist Criminology*, 2011, 6, 3, s. 172-173.

¹⁷ *Encyclopedia of Behavioral Neuroscience*, s. 118.

¹⁸ E. Gavrilova, N. Campaniello, *Uncovering the Gender Participation Gap in the Crime Market*, 2015, Discussion Paper No. 8982, adres internetowy: <http://ftp.iza.org/dp8982.pdf>, s. 2.

¹⁹ *Encyclopedia of Gender and Society*, tom 1, red. J. O'Brien, Thousand Oaks 2009, s. 172.

²⁰ K. Gelb, *Gender Differences in Sentencing Outcomes*, Melbourne 2010, s. 5 i 8.

²¹ *Statistics on Women and the Criminal Justice System*, Ministry of Justice, UK, 2018, adres internetowy: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/759770/women-criminal-justice-system-2017.pdf, 2018, s. 7.

²² H. Hirtenlehner i in., *Juvenile Shoplifting Delinquency. Findings from an Austrian study*, *SIAC-Journal*, Journal for Police Science and Practice, International Edition, 2014, 4, s. 17.

rolami społecznymi. Zakupy zawsze były łączone z kobietami; stanowiły ich domenę²³.

Kradzieże sklepowe wraz z oszustwami finansowymi na małą skalę w Stanach Zjednoczonych określane są mianem przestępstw typu „pink-collar” („różowych kołnierzyków”²⁴), popełnianych przez kobiety pracujące w zawodach o niskim prestiżu i płacy (zwłaszcza urzędniczek niskiego szczebla i kasjerek, ale także nauczycielek i pielęgniarek). Działania takie nie są związane z używaniem przemocy fizycznej, które cechuje wiele przestępstw popełnianych przez mężczyzn²⁵.

Brian T. Smith podkreśla, że najczęściej w sklepach kradzione są „gorące”, „atrakcyjne”, dające przyjemność produkty²⁶, niekiedy relatywnie drogie, wręcz luksusowe, niewielkie, dzięki czemu łatwiej można je wynieść ze sklepu. Częściej kradnie się produkty będące właśnie „na topie” i szeroko reklamowane. Dotyczy to także nastolatków i nastolatek z grup nisko stojących w hierarchii społecznej, kradnących rzeczy luksusowe, a nie rzeczy „pierwszej potrzeby”, konieczne do przetrwania²⁷. Również inni autorzy zwracają uwagę, że znacznie częściej kradnie się przedmioty dające osobistą przyjemność (np. laptopy), niż towary funkcjonalne (np. lodówki)²⁸.

Przy tym, młodzi mężczyźni kradną przedmioty mające podkreślić ich (zazwyczaj pozorny) status finansowy, podczas gdy kobiety takie, które pokazują ich młodość, atrakcyjność fizyczną i seksualną²⁹ (Catherine A. Bourgeois i in. stawiają tezę, że kradzieże sklepowe wpisują się w wewnątrzplciową rywalizację o pozycję i atrakcyjność w grupie³⁰). W przypadku mężczyzn dotyczy to na przykład posiadania luksusowych zegarków czy telefonów komórkowych, a w przypadku kobiet – kosmetyków³¹. Badania wykazują, że kobiety są zainteresowane kradzieżą bardziej osobistych produktów niż mężczyźni³². Niezwykle często młode kobiety kradną kosmetyki pozwalające

²³ H. Hirtenlehner i in, *Explaining the Gender Gap in Juvenile Shoplifting: A Power-Control Theoretical Analysis*, *Deviant Behavior*, 2014, 35, 1, s. 41.

²⁴ Por. też A. Gromkowska-Melosik, *Feminizacja zawodu nauczycielskiego. „Różowe kołnierzyki” i paradoksy rynku pracy*, *Studia Edukacyjne*, 2013, 25.

²⁵ S. Taylor, *Crime and Criminality: A multidisciplinary approach*, London 2016, s. 360.

²⁶ B.T. Smith, *Understanding shoplifting of fast-moving consumer goods: an application of the CRAVED model*, *Security Journal*, 2014, Criminal Justice Faculty Publications, University of New Haven, adres internetowy: <https://core.ac.uk/download/pdf/214330195.pdf>, s. 3.

²⁷ C.A. Bourgeois, G. Reid, M.L. Fisher, *The Five Finger Discount: Shoplifting as a Reproductive Strategy for Increasing Mate Value*, *Human Ethology*, 2019, 34, s. 85.

²⁸ Por. K.J. Bowers, S.D. Johnson, *Understanding theft of „Hot Products”*, *Center for Problem-Oriented Policing*, The U.S. Department of Justice, 2013, adres internetowy: https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/tools/PDFs/Understanding_Theft_Hot_Products.pdf, s. 9.

²⁹ Por. C.A. Bourgeois, G. Reid, M.L. Fisher, *The Five Finger Discount*, s. 85.

³⁰ Por. tamże.

³¹ Por. tamże.

³² *Encyclopedia of Gender and Society*, tom 1, s. 173.

na upiększenie ciała, a w szczególności twarzy, która jest najbardziej widomą oznaką młodości i piękna: pomadki, konturówki do ust, błyszczyki do ust, pomadki powiększające usta, cienie do powiek, tusz do rzęs, sztuczne rzęsy, korektory pod oczy, rozświetlacze skóry i kremy. Jednakże, kradną również perfumy, biustonosze i majtki oraz seksowne koszulki nocne³³.

Z kolei, według Tammy L. Anderson,

wzory kradzieży sklepowej kobiet i mężczyzn odzwierciedlają ich (...) tożsamości i zachowania; to znaczy kobiety zwykle kradną stroje, biżuterię (...), a mężczyźni mikroelektronikę³⁴.

Nie będę tutaj analizował metod stosowanych w kradzieży sklepowej, tylko przytoczę nieco humorystyczne, gdy przywołamy wyobraźnię, słowa, które napisał Kerry Segrave:

Metody (...) nie zmieniły się w ciągu ostatnich stu lat. Na początku XX wieku jedną z nich było przymierzanie nowego stroju (...) i następnie wyjście ze sklepu, pozostawiając stare rzeczy³⁵.

Przyjemność posiadania stanowi jedno ze źródeł kradzieży sklepowych. Pisałem jednak na wstępie niniejszego tekstu, iż najczęściej przyjemności dostarcza sam akt kradzieży. Oto, badania wykazały, że w trakcie kradzieży w sklepie im większe istnieje ryzyko przyłapania i sankcji, tym większa przyjemność z kradzieży, tym większa ekscytacja. Z kolei, im większa przyjemność i ekscytacja, tym mniejsza obawa przed wstydem w przypadku przyłapania³⁶. Przy czym, z każdą kolejną kradzieżą przyjemność jest większa³⁷. Także Gail A. Caputo podkreśla, że kradzież sklepowa, która przynosi powodzenie jest źródłem „psychicznej przyjemności, ekscytacji”³⁸ (złodzieje sklepowi są niekiedy nazywani „poszukiwaczami ekscytacji”³⁹). Kradzież sklepowa sama w sobie jest źródłem gratyfikacji.

Miller wyjaśnia część zachowań kryminalnych motywem „gry”. Dotyczy to także kradzieży sklepowych, które stanowią z perspektywy sprawców „ekscytującą grę”, a nie przestępstwo. Ta ekscytacja związana jest z popeł-

³³ Por. C.A. Bourgeois, G. Reid, M.L. Fisher, *The Five Finger Discount*, s. 87-88.

³⁴ T.L. Anderson, *A twenty-first century look, at gender, drug use and theft*, [w:] *Routledge International Handbook of Crime and Gender Studies*, red. C.M. Renzetti, S.L. Miller, A.R. Gover, London 2013, s. 186.

³⁵ K. Segrave, *Shoplifting*, s. 15.

³⁶ A. Walsh, C. Hemmens, *Introduction to Criminology*, s. 131.

³⁷ Tamże.

³⁸ G.A. Caputo, *Out in the Storm*, s. 6.

³⁹ S. Dabil, *Shoplifting in Riyadh, Saudi Arabia*, *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Humanities and Social Sciences*, 2009, 3, 12, s. 2095.

nieniem kradzieży samym w sobie, posiadaniem przedmiotu, który chce się ukraść i niepewnością tego, „co się zdarzy” (pytanie „co będzie, jak mnie złapią?”). Jest to forma hazardu⁴⁰.

W przypadku młodzieży kradzieże sklepowe mają często charakter rówieśniczy. Istotą jest tutaj „pragnienie zaimponowania rówieśnikom lub poszukiwanie wspólnych przygód”⁴¹. Młodzi ludzie lubią podejmować ryzyko, także wspólnie. Posiadanie kolegów i koleżanek, które dokonują kradzieży sklepowych ma bardzo istotny wpływ na angażowanie się w przestępstwo i gotowość do podejmowania ryzyka⁴². Kradzieże sklepowe odnoszą się tutaj także do wspólnego spędzania wolnego czasu, wspólnego poszukiwania ekscytacji i szukania antidotum na nudę⁴³. Współcześnie wyłaniający się styl życia, zorientowany na

radość z życia, poszukiwanie ekscytacji i rozrywki sprzyja podejmowaniu przez nastolatków kradzieży sklepowych, przy czym, co może zdumiewać, nie aktywność w tym zakresie nie jest związana z ich społeczno-ekonomicznym pochodzeniem⁴⁴.

Młodzież ze wszystkich grup społecznych socjalizowana jest bowiem na coraz bardziej popularną „kulturę ryzyka”. Jak napisałem w jednej z moich książek:

Oto bowiem w kulturze współczesnej występuje zjawisko, które mógłbym nazwać obawą przed monotonnym życiem. Z dominujących przekazów medialnych młodzi ludzie uzyskują przekonanie, że ich „obowiązkiem” jest nie tylko sukces finansowo-zawodowy, ale także orientacja na (...) maksymalizację wrażeń. Nie ulega wątpliwości, że ekscytacja i ryzyko (...) są dobrze sprzedającym się towarem – szczególnie w przekazach medialnych. Ludzie szukają sposobów na „skok adrenaliny”, jednak większość z nich stoi przed trudnym zadaniem. Niewielu ma takie kompetencje osobowościowe i fizyczne, które pozwalają na „wejście w realną eXtremalność”. Nie są dość sprawni fizycznie lub nie mają odwagi, aby zdobywać Czomolungmę (ani nawet Czerwone Wierchy), aby opłynąć jachtem świat dookoła (a nawet – aby wypłynąć nim na środek najbliższego jeziora)... Nie mają tyle samozaparcia, aby poświęcić swój czas i wysiłek na zdobycie kompetencji taternika, skoczka spadochronowego... Cóż więc pozostaje? Większość z nich przeżywa ekscytujące doznania „substytutowo” poprzez identyfikowanie się z życiem bohaterów ulubionych seriali, wydarzeniami, które przeżywają celebryci, gwiazdy świata muzyki, mody, sportu i filmu. Inni „preparują” ekstremalność we „własnym mózgu”. Sięgają po narkotyki, które przesuwają „granice

⁴⁰ Por. D.P. Walsch, *Shoplifting: Controlling a Major Crime*, London 1978, s. 41-42.

⁴¹ H. Hirtenlehner i in, *Explaining the Gender Gap in Juvenile Shoplifting*, s. 46.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże, s. 54.

⁴⁴ G. Prayag, T.D. Juwaheer, *Exploring Teenager Shoplifting Motivations and Perceptions of Deterrence Measures – A case Study of Mauritius*, University of Mauritius Research Journal, 2009, 15, s. 47.

ekstremalności” do granic „życia i śmierci”. Albo podejmują przypadkowe kontakty seksualne, grożące niebezpiecznymi dla zdrowia i życia chorobami⁴⁵.

W tym kontekście, kradzieże sklepowe stanowią względnie łatwą do zorganizowania i ekscytującą formę odpowiedzi na wyzwania stawiane przez „kulturę ryzyka” i orientację na „skok adrenaliny”. Jak ujmuje to Keith Hayward, wiele osób wykorzystuje – pod presją kultury współczesnej – ryzyko jako „kontrolowane poczucie utraty kontroli”⁴⁶.

W niektórych przypadkach kradzieże sklepowe stanowią reakcję na depresję, niskie poczucie własnej wartości lub doświadczany w życiu stres. Często sprawców takich kradzieży cechuje wysoki poziom neurotyczności⁴⁷. I zapewne z tych powodów kradzieży sklepowych dokonują niekiedy osoby bardzo bogate i znane. Podam tylko dwa przykłady. W grudniu 2001 roku należąca do elity Hollywood piękna celebrytka i aktorka Winona Ryder, laureatka wielu prestiżowych nagród filmowych, została aresztowana za kradzież produktu wartego 5000 dolarów (wyjaśniane to było jej uzależnieniem od narkotyków)⁴⁸. Z kolei znana aktorka i piosenkarka Lindsay Lohan ukradła w roku 2011 warty 2500 dolarów naszyjnik⁴⁹.

Kradzieże sklepowe stanowią jedną ze spektakularnych form dokonywania przestępstw, których istotą jest szeroko rozumiana przyjemność. W drugiej części mojego artykułu podejmę próbę rekonstrukcji zjawiska kradzieży samochodów w celach rozrywkowych, czy może, aby trafniej to ująć – dla przyjemności jazdy kradzionym samochodem („*joyriding*”).

Tradycja kradzieży samochodów sięga początków ich istnienia, a w drugiej dekadzie XX wieku zjawisko to nabrało charakteru powszechnego. Jak napisano w roku 1913 w jednym z artykułów prasowych: „w Kalifornii samochody są kradzione z najbardziej widocznych miejsc, z popularnych parkingów, sprzed budynków publicznych”⁵⁰. Współcześnie wyróżnia się trzy typy takiej kradzieży: dla zysku, z potrzeby przemieszczania się, dla celów rozrywkowych. Swoją uwagę skoncentruję na typie trzecim, którego istotą

⁴⁵ Por. Z. Melosik, *Kultura popularna i tożsamość młodzieży. W niewoli władzy i wolności*, Kraków 2013, rozdział: „Tożsamość typu supermarket i (pop)rekonstrukcje stylu życia młodzieży”, s. 163-164.

⁴⁶ K. Hayward, *The vilification and pleasures of youthful transgression*, [w:] *Youth Justice: Critical Readings*, red. J. Muncie, G. Hughes, E. McLaughlin, London 2002, s. 5.

⁴⁷ L. Day i in., *Psychological predictors of self-reported shoplifting*, *Psychology, Crime & Law*, 2000, 6, 1, published online, January 2008, s. 72, adres internetowy: https://www.researchgate.net/publication/233134599_Psychological_predictors_of_self-reported_shoplifting

⁴⁸ T.L. Anderson, *A twenty-first century look*, s. 182.

⁴⁹ *18 Celebrities Who Have Been Caught Shoplifting*, Ranker, June 14, 2019, adres internetowy: <https://www.ranker.com/list/celebrities-who-have-been-caught-shoplifting/celebrity-lists>

⁵⁰ K. Segrave, *Parking Cars in America*, s. 6.

jest rozrywkowe krążenie skradzionym samochodem, zwykle bez celu i przeznaczenia, wyłącznie dla przyjemności.

Pojęcie „joyriding” w Stanach Zjednoczonych pojawiło się na początku XX wieku, a w Anglii w roku 1912⁵¹. Źródła podają, że w ciągu trzech tylko letnich tygodni 1936 roku skradziono z parkingów w Los Angeles 380 samochodów, z których znacząca część była wykorzystana przez młodych złodziei wyłącznie dla rozrywkowej jazdy⁵². Na początku – jak pisała Karen Lumsden analizując przypadek Irlandii Północnej lat trzydziestych XX wieku – złodzieje samochodów w celach rozrywkowych wywodzili się ze wszystkich grup społecznych, a wielu z nich z rodzin bogatych i wpływowych. „Tak więc przestępstwo było umotywowane głównie dążeniem do (...) wykazania się przy udziale innych mężczyzn”⁵³. Istotą była tutaj jazda dla przyjemności. Również wyniki badań z roku 1989, przeprowadzone w Montrealu, wykazały, że motywy kradzieży samochodu przez młodocianych były wyłącznie hedonistyczne⁵⁴ (badania stwierdzają, że także kradzież dobrej klasy rowerów ma u swoich źródeł często uzyskanie przyjemności jeżdżenia nimi⁵⁵).

„Joyriding” jest aktywnością podejmowaną niemal wyłącznie przez mężczyzn, zaś kobiety działają w tej przestrzeni wyjątkowo i stanowi to ważny kontekst tego zagadnienia. Dla młodych mężczyzn – jak wynika to z badań australijskich – „kradzież samochodu stanowi ekspresję ich męskości, a niebezpieczeństwo, hałas, szybkość i ekscytacja mają dla nich w dużej mierze wręcz fizyczny i «seksualny» charakter”. Dotyczy to przede wszystkim mężczyzn ze środowisk zmarginalizowanych, nie posiadających stałych dochodów i odczuwających z tego powodu frustrację. Dla nich „przestępstwo, takie jak kradzież samochodu stanowi (...) udowodnienie, iż rzeczywiście są mężczyznami”. Uważa się, że „nie jest możliwe zrozumienie wysokich wskaźników przestępstw w kontekście samochodu bez uprzedniego zrozumienia męskości”⁵⁶.

Claire Corbett pisze z kolei, iż dla młodych mężczyzn ze zmarginalizowanych ekonomicznie grup w Wielkiej Brytanii „kradzież samochodów stała się (...) częścią zwykłego zrutynizowanego stylu życia”⁵⁷. Przywołać można także poglądy Christophera W. Mullinsa oraz Michaela G. Cherbonneau.

⁵¹ K. Lumsden, *Boy Racer Culture: Youth, Masculinity and Deviance*, London 2013, s. 25.

⁵² K. Segrave, *Parking Cars in America*, s. 101.

⁵³ K. Lumsden, *Boy Racer Culture*, s. 25.

⁵⁴ P.-O.H. Wikström, *Urban Crime, Criminals, and Victims: The Swedish Experience in an Anglo-American Comparative Perspective*, New York 1991, s. 94.

⁵⁵ S.D. Johnson, A. Sidebottom, A. Thorpe, *Bicycle Theft*, Center for Problem-Oriented Policing, The U.S Department of Justice, Washington 2008, s. 14.

⁵⁶ Por. E. Ogilvie, M. Lynch, *Gender, Race and Crime in Australia*, [w:] *The Cambridge Handbook of Australian Criminology*, red. A. Graycar, P. Grabosky, Cambridge 2002, s. 201.

⁵⁷ C. Corbett, *Car Crime*, Cullumpton 2003, s. 56.

I oni zwracają uwagę, że kradzież samochodu jest często wyrazem ekspresji męskości, szczególnie kiedy nie następuje po tym jego sprzedaż, lecz rozrywkowe „krążenie” po mieście⁵⁸. W środowiskach robotniczych „joyriding” oznacza: „podjęcie wyzwania, ryzyko, konkurencyjność, przemoc, ucieczkę, pozbycie się nudy, zwrócenie na siebie uwagi, podziw rówieśników, pieniądze i seks” (bowiem pomaga w zdobyciu partnerki)⁵⁹. Warto stwierdzić ponownie, że rozrywkowe jeżdżenie kradzionym samochodem jest ważnym komponentem tożsamości młodych mężczyzn. Prowokuje przy tym zachowania brawurowe i ryzykowne, a także, aby nawiązać do słów Howarda Parkera, „ekscytację, współzawodnictwo, walkę o status oraz podnoszącą adrenalinę stymulację”, której źródłem była zarówno jazda samochodem, jak też fakt, iż był on skradziony⁶⁰.

Po kradzieży dobrego samochodu młodzi mężczyźni pokazują się z nim „w mieście”, pragnąc wyrzucić wrażenie na kobietach. Jeżdżą w sposób ostentacyjny, próbując stworzyć własny styl kierowania samochodem (typu „gangsta”)⁶¹. „Przestępcy, którzy kradną samochody w celach rozrywkowych, czynią to często spontanicznie, w celu uzyskania podziwu ze strony swoich rówieśników, ekscytacji i dreszczu emocji”⁶². Dążą do uzyskania psychicznych oraz fizycznych emocji⁶³. Bardzo często po kilku dniach rozrywkowego wykorzystania kradzionego samochodu, złodziej porzuca go, niekiedy znacznie zniszczonego⁶⁴ (zdarza się, że celem kradzieży samochodu jest tylko jedna beztraska przejażdżka bądź po prostu – aby gdzieś podjechać⁶⁵). Niekiedy jeździ się kradzionym samochodem chaotycznie tak długo, objając go świadomie i z przyjemnością, nawet jeśli jest to bardzo drogi samochód, aż nie będzie mógł dalej jechać⁶⁶. Nierzadko celem lekkomyślnej jazdy jest wręcz rywalizacja, kto efektywniej zniszczy samochód⁶⁷.

---

⁵⁸ Ch.W. Mullins, M.G. Cherbonneau, *Establishing Connections: Gender, Motor Vehicle Theft, and Disposal Networks*, Justice Quarterly, April 2011, 28, 2, s. 3.

⁵⁹ C. Corbett, *Car Crime*, s. 57.

⁶⁰ Podają za: K. Lumsden, *Boy Racer Culture*, s. 26.

⁶¹ Tamże, s. 318-319.

⁶² J.B. Helfgott, *Criminal Behavior: Theories, Typologies and Criminal Justice*, Thousand Oaks 2008, s. 256.

⁶³ A.V. McCormick, D. Plecas, I.M. Cohen, *Motor Vehicle Theft: An Analysis of Recovered Vehicles in the Fraser Valley*, Fraser Valley November 2007, s. 1; adres internetowy: https://www.ufv.ca/media/assets/ccjr/reports-and-publications/Auto_Theft_Recovery.pdf, s. 1.

⁶⁴ K.M. Hess, Ch. Hess Orthmann, *Criminal Investigation*, Clifton Park 2010, s. 457.

⁶⁵ H. Copes, *Streetlife and the rewards of auto theft*, Deviant Behavior: An Interdisciplinary Journal, 2003, 24, s. 321.

⁶⁶ Tamże, s. 323.

⁶⁷ H. Copes, M. Cherbonneau, *The risk and reward of motor vehicle theft: implication for criminal persistence*, [w:] *Cognition and Crime: Offender Decision Making and Script Analyses*, red. B. Lecer, R. Wortley, Abingdon 2014, s. 56.

Z kolei, w przypadku sprzedaży skradzionego samochodu, co nie jest przedmiotem mojego tekstu, młodociani mężczyźni za zarobione pieniądze kupują drogie ubrania i gadżety, uczestniczą nieustannie „w party na wysokim poziomie”, zajmując dzięki temu wysokie miejsca w hierarchii ulicznej. Posiadają coraz to nowe dziewczyny i nieustannie wydają pieniądze. Tworzą wizerunek ludzi bogatych⁶⁸. Konstruują „uliczny styl” funkcjonowania oparty na życiu bez zobowiązań i odpowiedzialności, przy orientacji na hedonizm. Podejmują działania kryminalne, których celem jest zdobycie „łatwego pieniądza” (w tym przypadku poprzez sprzedaż kradzionych samochodów), które następnie są łatwo wydawane⁶⁹. Dodam, że na przykład w Nowej Zelandii zawodowi złodzieje kradną najczęściej samochody luksusowe, „na eksport” lub „starsze, które mogą łatwo przerobić” i szybko sprzedać, natomiast złodzieje kradnący w celach rozrywkowych preferują samochody szybkie, wyścigowe⁷⁰. Niekiedy samochód kradziony inicjalnie, w celu natychmiastowej sprzedaży i otrzymania pieniędzy, tak podoba się złodziejowi, iż rezygnuje z pierwotnego zamiaru po to, aby „afiszować się” nim przez pewien czas⁷¹.

Generalnie, przestrzeń męskości łączy się więc w „joyriding” z tym atrybutem tożsamości złodziei samochodów, który wiąże się z przynależnością do klasy społecznej, nisko usytuowanej w strukturze społecznej. Jak zauważa Karen Lumsden, mężczyźni z takiej klasy mogą uczestniczyć, z uwagi na swoją sytuację finansową, „w kulturze samochodowej jedynie za pomocą sposobów «dewiacyjnych» lub nielegalnych”⁷². Z kolei Bea Campbell postrzega „joyriding” jako „męską formę podbijania przestrzeni”, preferowaną szczególnie przez mężczyzn ze zmarginalizowanych grup społecznych⁷³. W środowiskach robotniczych stereotypowa wersja męskości wiązana jest z takimi cechami, jak: nieprzyjemny styl bycia, konkurencyjność, egocentryczność i dominacja. Kradzież samochodu dla rozrywkowych przejażdżek wpisuje się w taki stereotyp znakomicie⁷⁴. Michael Rush, Paula Brudell i Aogán Mulcahy zauważają, że przez mieszkańców ubogich społeczności „joyriding” nie jest potępiany, a szaleńcza jazda skradzionym samochodem na lokalnych drogach stanowi wręcz formę interakcyjnego spektaklu między kierowcą a mieszkańcami. Kierowcy nie postrzegają swojej rozrywkowej jazdy jako antyspołecznej, wręcz przeciwnie – jako formę uczestnictwa w swo-

⁶⁸ H. Copes, *Streetlife and the rewards of auto theft*, s. 318-319.

⁶⁹ Tamże, s. 315-316.

⁷⁰ B.J. Kazmierow i in., *Vehicle crime at outdoor recreation and tourist destinations: prevalence, impact and solutions*, Wellington 2009, s. 58.

⁷¹ H. Copes, M. Cherbonneau, *The risk and reward of motor vehicle theft*, s. 55.

⁷² K. Lumsden, *Boy Racer Culture*, s. 29.

⁷³ Por. M.J. Keily, *Playing*, [w:] *Understanding Youth: Perspectives, Identities & Practices*, red. M.J. Kehily, London 2007, s. 277.

⁷⁴ C. Corbett, *Car Crime*, s. 57.

jej społeczności rówieśniczej, miłego spędzania czasu, ekspresji tożsamości, oporu przeciwko władzy i nadzwyczajnego wprost doświadczania życia⁷⁵. Duża widownia, składająca się nie tylko z młodych ludzi, uprawomocnia „joyriding” w biednych społecznościach⁷⁶. W przeciwieństwie do większości przestępstw, istotą kradzieży samochodów w celach rozrywkowych jest prowokacyjna (także wobec policji) ostentacyjność. Stiofán Ó Cadhla pisze: „rozryrkowi złodzieje wybierają współzawodnictwo a nie posłuszeństwo, widzialność a nie niewidoczność, hałaśliwość a nie ciszę”⁷⁷.

Należy przy tym jednoznacznie usytuować analizowane przeze mnie zjawisko w kontekście grupy rówieśniczej. Kradzież samochodu ma zwiększyć status złodzieja w tej grupie⁷⁸. Dwie trzecie złodziei samochodów w celach rozrywkowych czyni to pod presją swoich kolegów⁷⁹. Dla nich, to właśnie „grupa rówieśnicza stanowi podstawowy katalizator (...) kradzieży samochodów i jeżdżenia nimi w celach rozrywkowych”⁸⁰. Wdrażanie w kulturę kradzieży samochodów ma miejsce poprzez praktykowanie u starszych doświadczonych złodziei. Uczą oni młodego adepta technik kradzieży (nie tylko włamania się do samochodu, ale przede wszystkim uruchomienia go bez kluczyków). Główną rolę odgrywa tutaj wspomniana grupa rówieśnicza. Glenn Dawes pisze, iż to ona

dostarcza strukturę, w której młodzi [mężcy] adepci mogą uzyskać większy status (...) poprzez uczenie się kompetencji w zakresie kradzieży samochodów, a w końcu zostać liderem grupy wykorzystującej skradzione samochody do rozrywkowego jeżdżenia⁸¹.

Christopher W. Mullins i Michael G. Cherbonneau wskazują przy tym, że w męskiej kulturze złodziei samochodów kobiety są marginalizowane i wykluczane poprzez seksistowskie stereotypy. Mężczyźni uważają, że kobiety nie nadają się do kradzieży z powodów osobowościowych, jak również z uwagi na to, że nie mają uzdolnień technicznych⁸².

Przy tym, aby zaimponować kolegom, członkowie grup rówieśniczych angażują się w kradzieże o dużym stopniu ryzyka – na przykład kradną sa-

---

⁷⁵ M. Rush, P. Brudell, A. Mulcahy, *The Nature and Impact of Joy-Riding in Priorswood*, University College Dublin 2005, adres internetowy: https://www.drugsandalcohol.ie/14907/1/mulcahy_joyridingthereport.pdf, s. 15.

⁷⁶ Tamże, s. 42.

⁷⁷ Tamże, s. 15.

⁷⁸ A.V. McCormick, D. Plecas, I.M. Cohen, *Motor Vehicle Theft*, s. 1; M. Rush, P. Brudell, A. Mulcahy, *The Nature and Impact of Joy-Riding in Priorswood*, s. 31.

⁷⁹ J. Anderson, R. Linden, *Why Steal Cars? A Study of Young Offenders Involved in Auto Theft*, *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 2014, 56, 2, s. 248.

⁸⁰ G. Dawes, *Figure Eights, Spin Outs and Power Slides: Aboriginal and Torres Strait Islander Youth and the Culture of Joyriding*, *Journal of Youth Studies*, 2002, 5, 2, s. 203.

⁸¹ Por. Ch.W. Mullins, M.G. Cherbonneau, *Establishing Connections*, s. 3-4.

⁸² Tamże, s. 19-20.

mochód sprzed domu, w którym są obecni jego właściciele⁸³. Uwielbiają kraść samochody dobrze zabezpieczone. Niekiedy kradną je świadomie w takich okolicznościach, że natychmiast są ścigani przez policję i wtedy przeżywają ogromną przyjemność oraz ekscytację. Ważnym motywem kradzieży jest więc – jak już pisano – ekscytacja sama w sobie („dreszcz emocji”) i „taniec z niebezpieczeństwem”⁸⁴. Akt kradzieży samochodu jest źródłem przyjemności i ekscytacji, która narasta proporcjonalnie do wzrostu możliwości bycia złapanym⁸⁵. Pojawia się też zjawisko uzależnienia od kradzieży samochodów dla rozrywkowej jazdy, podczas której pojazdy ulegają zniszczeniu. Złodziej kradnie coraz więcej samochodów, lepszych, szybszych i jeździ nimi niebezpieczniej. Ekscytacja uzyskiwana jest jednak coraz trudniej. Warto przy tym dodać, że szybsze samochody pozwalają także na udoskonalenie techniki jazdy⁸⁶.

I rzeczywiście, młodzi kierowcy/złodzieje opanowują tę technikę w sposób nadzwyczajny. Ekstremalna jazda kradzionym samochodem polega na maksymalnej szybkości i bardzo niebezpiecznych manewrach, na absolutnej granicy utrzymania się na drodze⁸⁷. Nawet irlandzcy policjanci byli pod wrażeniem odwagi, talentu i umiejętności jazdy na granicy ryzyka śmierci „rozrywkowych złodziei”, a wszystko to z ogromną ekscytacją i jednocześnie pewną nonszalancją⁸⁸.

Niekiedy złodzieje wręcz afiszują się – poprzez niebezpieczną jazdę kradzionymi samochodami – przed komendami policji, aby sprowokować pościg. W takiej sytuacji mamy do czynienia z konfrontacją kompetencji kierowcy/złodzieja z kompetencjami kierowcy/policjanta kierującego samochodem policyjnym – symbolem władzy, kontroli i prawa. Podaje się również przypadki kradzieży i tych samochodów. Na przykład, w kwietniu 2020 roku nowozelandzki nastolatek skradł w ciągu jednej nocy dwa samochody policyjne, uruchamiając je bez kluczyków. Pierwszy – dla przyjemności, drugi – kiedy znajdował się w nim po zatrzymaniu z tytułu kradzieży pierwszego; wykorzystując nieuwagę policjanta, przesiadł się na siedzenie kierowcy i po prostu odjechał⁸⁹. W lipcu 2019 kobieta skradła samochód policyjny, aby „sobie pojeździć” (skończyło się to jego zniszczeniem)⁹⁰, a w sierpniu 2013 roku młody

⁸³ H. Copes, *Streetlife and the rewards of auto theft*, s. 322.

⁸⁴ Tamże, s. 315-316 i 322.

⁸⁵ J. Anderson, R. Linden, *Why Steal Cars?*, s. 248.

⁸⁶ S. Kellett, H. Gross, *Addicted to joyriding? An exploration of young offenders' accounts of their car crime*, *Psychology Crime nad Law*, 2006, 12, 1, s. 47-48.

⁸⁷ T. Newburn, *Criminology*, London 2007, s. 508.

⁸⁸ M. Rush, P. Brudell, A. Mulcahy, *The Nature and Impact of Joy-Riding in Priorswood*.

⁸⁹ Por. *Hawke's Bay teenager stole two keyless police cars in one night as part of crime spree*, „nzherald.co.nz”, 15 04 2020; adres internetowy: https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=12324931

⁹⁰ Por. film: *Stolen Ferndale police car taken on joyride, crashed on Detroit's west side*; adres internetowy: <https://www.youtube.com/watch?v=nbdHMn95nKY>

mężczyzna ukradł samochód w Detroit i jeździł nim „jak szalony” po mieście, z radością śpiewając i nie zważając na wezwania policji, aby się zatrzymał⁹¹.

Młodzi ludzie nie postrzegają przy tym, jak już wspomniano, kradzieży samochodu lub okradzenia samochodu jako przestępstwa⁹². Podobnie nie ma odniesienia do nich kategoria „wyrzutów sumienia”, iż narazili właściciela samochodu na szkody i kłopoty⁹³. Fakt, że nie kradną samochodu dla pieniędzy sprawia, iż nie czują się winni – nawet wobec właścicieli pojazdów⁹⁴. Podobnie kategoria wypadku w ogóle nie istnieje w świadomości „rozrywkowych złodziei”⁹⁵. Dane wskazują jednak, iż niebezpieczna jazda dla przyjemności jest w wielu przypadkach przyczyną śmierci i obrażeń ciała zarówno kierowców, jak i przypadkowych osób⁹⁶. Pojęcie „*joyriding*” zawiera w sobie ideę rozrywki i przyjemności, lecz statystyki wykazują, że częstość wypadków w ramach tego zjawiska jest kilkadziesiąt razy większa, niż w sytuacji normalnej jazdy. Nieprzypadkowo też twierdzi się, że nie jest to żadna „rozrywkowa jazda”, lecz „śmiercionośna jazda” lub „mordercza jazda”⁹⁷. W niektórych tekstach kryminologicznych świadoma, brawurowa i niebezpieczna jazda jest postrzegana jako przestępstwo, które może prowadzić do zabójstwa⁹⁸.

W próbach zrozumienia motywów kradzieży samochodów w celach rozrywkowych podkreśla się, oprócz eksponowania presji grupy rówieśniczej i walki o status w jej ramach, że podejmowanie ryzyka oraz łamanie prawa może stanowić antidotum na nudę i rutynę codziennego dnia; „*joyriding*” dostarcza takiej ekscytacji łamania zasad⁹⁹. Również Randall G. Sheldon twierdzi, że zjawisko to stanowi ekscytujące antidotum na rutynę codziennego dnia¹⁰⁰. „*Joyriding*” jest więc psychologicznie satysfakcjonujące w wielu kontekstach: zwiększa poczucie własnej wartości i tożsamości, i bardzo dobrze wpływa na nastrój; pojawia się pojęcie „ekscytującego pobudzenia”¹⁰¹.

⁹¹ Por. tekst i film: Man steals Seattle police car, goes on joy ride, „Kiro7”, 12 08 2016; adres internetowy: <https://www.kiro7.com/news/seen-on-kiro-7/watch-man-steals-seattle-police-car-goes-on-joy-ride/422072847/>

⁹² M.K. Dhami, *Youth AutoTheft: A Survey of a General Population of Canadian Youth*, Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice, April 2008, s. 191.

⁹³ R.G. Sheldon, *Delinquency and Juvenile Justice in American Society*, Lon Grave 2012, s. 103.

⁹⁴ H. Copes, M. Chebonneau, *The Risk and Rewards of Motor Vehicle Theft: Implications for Criminal Persistence*, [w:] *Cognition and Crime: Offender Decision Making and Script Analyses*, red. B. Leclerc, R. Wortley, Abingdon 2014, s. 56.

⁹⁵ M. Rush, P. Brudell, A. Mulcahy, *The Nature and Impact of Joy-Riding in Priorswood*.

⁹⁶ Por. C. Marshall, K.T. Boyd, C.G. Moran, *Injuries related to car crime: the joy-riding epidemic*, Injuiry, 1996, 27, 2.

⁹⁷ M. Rush, P. Brudell, A. Mulcahy, *The Nature and Impact of Joy-Riding in Priorswood*, s. 10.

⁹⁸ T. Newburn, *Criminology*, s. 508.

⁹⁹ J. Anderson, R. Linden, *Why Steal Cars?*, s. 248.

¹⁰⁰ R.G. Sheldon, *Delinquency and Juvenile Justice*, s. 98.

¹⁰¹ S. Kellett, H. Gross, *Addicted to joyriding?*, s. 46.

Keith Hayward uważa z kolei, że „nielegalne formy ekscytacji (...) pozwalają na wyjście poza banalność codziennego dnia i dają szansę na działania w nowym świecie możliwości i przyjemności”¹⁰². „Joyriding” jest postrzegana jako aktywna odpowiedź i poszukiwanie ekscytacji w opozycji do pasywnego oglądania telewizji¹⁰³. Mike Presdee podkreśla, że proceder ten „stanowi celebrowanie pewnej formy kultury samochodowej, która z istoty swojej jest karnewalowa, zorientowana na konkurencyjne wykazanie się i przestępca”¹⁰⁴.

Można tutaj nawiązać ponownie do rozważań Keitha Haywarda, który do pewnego stopnia słusznie sugeruje, że w ramach społeczeństwa konsumpcji mamy do czynienia wręcz ze „sprzedawaniem przestępstw”, jako „romantycznego, ekscytującego, super-fajnego i modnego symbolu kulturowego”. Przestępstwa są w mediach wręcz „estetyzowane”; sugeruje się, że następuje w nich zniesienie granicy „między reprezentacjami kryminalności a poszukiwaniem ekscytacji”¹⁰⁵. W oczywisty też sposób w filmach, telewizji, grach komputerowych przestępstwo jest „zapakowane” jako rozrywka¹⁰⁶. Bez wątpienia, istnieje zależność między lekkomyślną jazdą samochodem a gramami komputerowymi oraz filmami, których istotą są wyścigi samochodowe taką jazdę propagujące¹⁰⁷.

I rzeczywiście, na przykład w filmach, szczególnie sensacyjnych czy kryminalnych, wizualna narracja jest niekiedy tak skonstruowana, że widzowie emocjonalnie „wspierają” przestępcę, który wykazując ogromny talent i odwagę, efektownie ucieka przed nudnymi, goniącymi go samochodami policyjnymi.

Bez wątpienia, omawiane zjawisko wpisuje się w przywoływaną w pierwszej części tego tekstu kulturę skoku adrenaliny i ryzyka. Na pewno jednak na jego istnienie wpływa cały klimat kreowany wokół kultury samochodowej w mass mediach i reklamach. Jak pisałem w mojej poświęconej samochodom książce:

Nie ulega wątpliwości, że jednym z ważnych źródeł niebezpiecznej jazdy są reklamy samochodów. Ryzykowna jazda, przekraczanie szybkości, wyprzedzanie na podwójnej ciągłej są w nich na porządku dziennym. Reklamy pokazują luksusowe samochody jeżdżące szybko, bardzo szybko. Szybkość symbolizuje na reklamach takie „domyślne” wartości, jak prestiż, bogactwo, męskość i ekscytujący styl życia (...) W wielu reklamach BMW pokazany jest wyłącznie samochód i „czysta szybkość” (...) W takich

¹⁰² Podaje za: T. Torbenfeldt Bengtsson, *Boredom and Action – Experiences from Youth Confinement*, *Journal of Contemporary Ethnography*, 2012, 41, 5, s. 547-548.

¹⁰³ M. Rush, P. Brudell, A. Mulcahy, *The Nature and Impact of Joy-Riding in Priorswood*, s. 42.

¹⁰⁴ Y. Jewkes, *Media and Crime*, Los Angeles 2015, s. 36.

¹⁰⁵ K. Hayward, *The vilification and pleasures*, s. 10.

¹⁰⁶ Tamże, s. 11.

¹⁰⁷ E. Kostermans, *Exposure to Movie Reckless Driving in Early Adolescence Predicts Reckless, but Not Inattentive Driving*, *Plos One*, December 2014, 10, s. 2.

przekazach, dla kierowcy i jego samochodu nie ma żadnych ograniczeń szybkiego pokonywania przestrzeni, a w szczególności ostrych zakrętów, także na górskich serpentynach. Często pokazuje się bardzo szybko oraz niebezpiecznie jeżdżące samochody na pustych drogach i autostradach, co ma sprawiać wrażenie, że „nikomu nic nie grozi”. W ten sposób wytwarza się wśród odbiorców złudne przekonanie „nie jestem niebezpieczny dla innych, gdy jadę szybko”. A przecież w praktyce, na drogach, przeciwnie niż na reklamach, liczba samochodów (i to niekiedy nagle pojawiających się) jest niemal nieograniczona¹⁰⁸.

W niniejszym artykule próbowałem zrekonstruować dwa przykłady przestępstw popełnianych dla przyjemności. W opinii publicznej, ale również z perspektywy prawa nie są to przestępstwa społecznie „bardzo groźne”, w porównaniu choćby z morderstwami, handlem narkotykami, czy jakkolwiek nierozumianą działalnością mafijną. Łączy je ów „rozrywkowy” charakter oraz fakt, iż są popełniane głównie przez ludzi młodych. Obydwa rodzaje przestępstw mają już swoją dość długą historię i bez wątpienia są do pewnego stopnia skutkiem pewnych społeczno-kulturowych presji oraz tendencji. Wydaje się, że obydwie te zjawiska są też bardzo ciekawe z pedagogicznego punktu widzenia. Pokazują bowiem tożsamość młodych ludzi i stanowią pedagogiczną przestrzeń dla teoretyków oraz praktyków, nie tylko z zakresu resocjalizacji.

BIBLIOGRAFIA

- 18 *Celebrities Who Have Been Caught Shoplifting*, Ranker, June 14, 2019, adres internetowy: <https://www.ranker.com/list/celebrities-who-have-been-caught-shoplifting/celebrity-lists>
- Albert M., *Realizing Hope: Life Beyond Capitalism*, Black Point, 2006.
- Anderson J., Linden R., *Why Steal Cars? A Study of Young Offenders Involved in Auto Theft*, Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice, 2014, 56, 2.
- Anderson T.L., *A twenty-first century look, at gender, drug use and theft*, [w:] *Routledge International Handbook of Crime and Gender Studies*, red. C.M. Renzetti, S.L. Miller, A.R. Gover, London 2013.
- Bourgeois C.A., Reid G., Fisher M.L., *The Five Finger Discount: Shoplifting as a Reproductive Strategy for Increasing Mate Value*, Human Ethology, 2019, 34.
- Bowers K.J., Johnson S.D., *Understanding theft of „Hot Products”*, Center for Problem-Oriented Policing, The U.S. Department of Justice, 2013, adres internetowy: https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/tools/PDFs/Understanding_Theft_Hot_Products.pdf.
- Caputo G.A., *Out in the Storm: Drug-addicted Women Living as Shoplifters and Sex Workers*, Boston 2008.
- Caputo G.A., King A., *Shoplifting: Work, Agency, and Gender*, Feminist Criminology, 2011, 6, 3.

¹⁰⁸ Z. Melosik, *Samochód. Tożsamość, wolność i przestrzeń*, Poznań 2020, s. 92.

- Copes H., *Streetlife and the rewards of auto theft*, *Deviant Behavior: An Interdisciplinary Journal*, 2003, 24.
- Copes H., Chebonneau M., *The Risk and Rewards of Motor Vehicle Theft: Implications for Criminal Persistence*, [w:] *Cognition and Crime: Offender Decision Making and Script Analyses*, red. B. Leclerc, R. Wortley, Abingdon 2014.
- Corbett C., *Car Crime*, Cullumpton 2003.
- Dabil S., *Shoplifting in Riyadh, Saudi Arabia*, *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Humanities and Social Sciences*, 2009, 3, 12.
- Dawes G., *Figure Eights, Spin Outs and Power Slides: Aboriginal and Torres Strait Islander Youth and the Culture of Joyriding*, *Journal of Youth Studies*, 2002, 5, 2.
- Day L. i in., *Psychological predictors of self-reported shoplifting*, *Psychology, Crime & Law*, 2000, 6, 1, published online, January 2008, s. 72, adres internetowy: https://www.researchgate.net/publication/233134599_Psychological_predictors_of_self-reported_shoplifting
- Dhami M.K., *Youth AutoTheft: A Survey of a General Population of Canadian Youth*, *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, April 2008.
- Encyclopedia of Behavioral Neuroscience*, red. G. Koob, M. Le Moal, R. Thompson, London 2010.
- Encyclopedia of Gender and Society*, tom 1, red. J. O'Brien, Thousand Oaks 2009.
- Gavrilova E., Campaniello N., *Uncovering the Gender Participation Gap in the Crime Market*, 2015, Discussion Paper No. 8982, adres internetowy: <http://ftp.iza.org/dp8982.pdf>, s. 2.
- Gelb K., *Gender Differences in Sentencing Outcomes*, Melbourne 2010.
- Gromkowska-Melosik A., *Feminizacja zawodu nauczycielskiego. „Różowe kotnierzyki” i paradoksy rynku pracy*, *Studia Edukacyjne*, 2013, 25.
- Hawke's Bay teenager stole two keyless police cars in one night as part of crime spree*, „nzherald.co.nz”, 15 04 2020; adres internetowy: https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=12324931
- Hayward K., *The vilification and pleasures of youthful transgression*, [w:] *Youth Justice: Critical Readings*, red. J. Muncie, G. Hughes, E. McLaughlin, London 2002.
- Helfgott J.B., *Criminal Behavior: Theories, Typologies and Criminal Justice*, Thousand Oaks 2008.
- Hess K.M., Hess Orthmann Ch., *Criminal Investigation*, Clifton Park 2010.
- Hirtenlehner H. i in., *Explaining the Gender Gap in Juvenile Shoplifting: A Power-Control Theoretical Analysis*, *Deviant Behavior*, 2014, 35, 1.
- Hirtenlehner H. i in., *Juvenile Shoplifting Delinquency. Findings from an Austrian study*, *SIAK -Journal*, *Journal for Police Science and Practice*, International Edition, 2014, 4.
- Jewkes'Y., *Media and Crime*, Los Angeles 2015.
- Johnson S.D., Sidebottom A., Thorpe A., *Bicycle Theft*, *Center for Problem-Oriented Policing*, The U.S Department of Justice, Washington 2008.
- Kazmierow B.J., Cessford G.R., Wilson C.H., Mayhew P., Morrison B.L., *Vehicle crime at outdoor recreation and tourist destinations: prevalence, impact and solutions*, Wellington 2009.
- Keily M.J., *Playing*, [w:] *Understanding Youth: Perspectives, Identities & Practices*, red. M.J. Keily, London 2007.
- Kellett S., Gross H., *Addicted to joyriding? An exploration of young offenders' accounts of their car crime*, *Psychology Crime nad Law*, 2006, 12, 1.
- Kostermans E., *Exposure to Movie Reckless Driving in Early Adolescence Predicts Reckless, but Not Inattentive Driving*, *Plos One*, December 2014, 10.

- Lumsden K., *Boy Racer Culture: Youth, Masculinity and Deviance*, London 2013.
- Marshall C., Boyd K.T., Moran C.G., *Injuries related to car crime: the joy-riding epidemic*, *Injury*, 1996, 27, 2.
- McCormick A.V., Plecas D., Cohen I.M., *Motor Vehicle Theft: An Analysis of Recovered Vehicles in the Fraser Valley*, Fraser Valley November 2007, s. 1; adres internetowy: https://www.ufv.ca/media/assets/ccjr/reports-and-publications/Auto_Theft_Recovery.pdf.
- Melosik Z., *Kultura popularna i tożsamość młodzieży. W niewoli władzy i wolności*, Kraków 2013.
- Melosik Z., *Samochód. Tożsamość, wolność i przestrzeń*, Poznań 2020.
- Mullins Ch.W., Cherbonneau M.G., *Establishing Connections: Gender, Motor Vehicle Theft, and Disposal Networks*, *Justice Quarterly*, April 2011, 28, 2.
- Newburn T., *Criminology*, London 2007.
- Ogilvie E., Lynch M., *Gender, Race and Crime in Australia*, [w:] *The Cambridge Handbook of Australian Criminology*, red. A. Graycar, P. Grabosky, Cambridge 2002.
- Prayag G., Juwaheer T.D., *Exploring Teenager Shoplifting Motivations and Perceptions of Deterrence Measures – A case Study of Mauritius*, *University of Mauritius Research Journal*, 2009, 15.
- Rush M., Brudell P., Mulcahy A., *The Nature and Impact of Joy-Riding in Priorswood*, University College Dublin 2005, adres internetowy: https://www.drugsandalcohol.ie/14907/1/mulcahy_joyridingthereport.pdf.
- Segrave K., *Parking Cars in America, 1910-1945: A History*, Jefferson 2012.
- Segrave K., *Shoplifting: A Social History*, Jefferson 2001.
- Semilić I., *Female Criminality, Class, and Deviance During the Rise of the Twentieth Century Department Store*, *LSE Law Review*, 2016, adres internetowy: http://eprints.lse.ac.uk/88092/1/Selimi%C4%87_2016.pdf, s. 5.
- Shelden R.G., *Delinquency and Juvenile Justice in American Society*, Lon Grave 2012.
- Smith B.T., *Understanding shoplifting of fast-moving consumer goods: an application of the CRAVED model*, *Security Journal*, 2014, Criminal Justice Faculty Publications, University of New Haven, adres internetowy: <https://core.ac.uk/download/pdf/214330195.pdf>.
- Statistics on Women and the Criminal Justice System*, Ministry of Justice, UK, 2018, adres internetowy: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/759770/women-criminal-justice-system-2017.pdf, 2018.
- Taylor S., *Crime and Criminality: A multidisciplinary approach*, London 2016.
- Torbenfeldt Bengtsson T., *Boredom and Action – Experiences from Youth Confinement*, *Journal of Contemporary Ethnography*, 2012, 41, 5.
- Walsch D.P., *Shoplifting: Controlling a Major Crime*, London 1978.
- Walsh A., Hemmens C., *Introduction to Criminology: A Text/Reader*, Los Angeles 2008.
- Wikström P.-O.H., *Urban Crime, Criminals, and Victims: The Swedish Experience in an Anglo-American Comparative Perspective*, New York 1991.